

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

สถาบันอุดมศึกษา นับว่าเป็นแหล่งการศึกษาชั้นสูงที่ช่วยให้ผู้เข้ามาสู่ระบบการศึกษาสามารถแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางที่สุด รวมถึงเป็นแหล่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาวิถีชีวิตที่พึงประสงค์ที่สุดได้ด้วย หมายความว่า ผู้จบออกมาจากสถาบันอุดมศึกษา จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักโลกและรู้จักชีวิตเป็นอย่างดี และสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้เป็นอย่างดีพร้อมกันไป (จิตกร ตั้งเกษมสุข, 2527 : 106)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 29 ได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาการระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 16)

สถาบันอุดมศึกษาของไทยในอดีตเน้นการผลิตบัณฑิตมากกว่าการค้นคว้า วิจัย และการให้บริการวิชาการแก่สังคม การเรียนการสอนจึงมักเป็นการถ่ายทอดวิทยาการของตะวันตกให้แก่ผู้เรียนเพียงอย่างเดียว การละเลยภารกิจนี้จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับประชาชน (อาทร ชนเห็นชอบ, 2527 : 178)

การบริการวิชาการแก่สังคมหรืองานบริการชุมชนปรากฏชัดเจนหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โดยในระหว่างปี พ.ศ. 2495 – 2496 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เสนอแผนปรับปรุงมหาวิทยาลัยขึ้น ซึ่งครอบคลุมงานบริการชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง กิจกรรมที่เสนอนั้นมีงานด้านการส่งเสริมกิจการ การส่งเสริมยุวกสิกร การเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุ วิทยุยนต์ เอกสาร และการให้การศึกษาระยะสั้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นการริเริ่มงานบริการชุมชนอย่างแท้จริง แต่มุ่งเน้นเฉพาะการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรเป็นหลัก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ดำเนินการให้ข้อเสนอนี้อย่างจริงจังในปีต่อ ๆ มา จากสถิติในปี 2513 ปรากฏว่ามีผู้ผ่านการอบรมวิชาชีพภาคฤดูร้อน ซึ่งเริ่ม

มาตั้งแต่ปี 2496 ไปแล้วไม่ต่ำกว่า 5 พันคน และการเผยแพร่เอกสารต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ในปี 2513 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักส่งเสริมการฝึกอบรมขึ้น ซึ่งได้ดำเนินงานอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์, 2539 : 261-262)

การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา สถาบันพึงให้บริการวิชาการแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในรูปแบบต่างๆ ตามความถนัดและในด้านที่ สถาบันมีความเชี่ยวชาญ การให้บริการวิชาการอาจให้เปล่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรืออาจคิดค่าใช้จ่าย ตามความเหมาะสม ให้ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน องค์กรอิสระ องค์กรสาธารณชน ชุมชน และ สังคมโดยกว้าง รูปแบบการให้บริการวิชาการมีความหลากหลาย เช่น การอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรของสถาบัน เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ ให้คำปรึกษา ให้การอบรม จัดประชุมหรือ สัมมนาวิชาการ ทำงานวิจัยเพื่อตอบคำถามต่างๆ หรือเพื่อชี้แนะสังคม การให้บริการวิชาการนอกจาก เป็นการทำประโยชน์ให้สังคมแล้ว สถาบันยังได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆ คือ เพิ่มพูนความรู้และ ประสบการณ์ของอาจารย์อันจะนำมาสู่การพัฒนาหลักสูตร มีการบูรณาการเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนและการวิจัย พัฒนาคำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ สร้างเครือข่ายกับ องค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งงานของนักศึกษาและเป็นการสร้างรายได้ของสถาบันจากการให้บริการวิชาการด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553 : 77)

ตามกรอบมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาจัดให้บริการวิชาการและวิชาชีพที่เป็นประโยชน์ เป็นที่พึ่งและเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการและวิชาชีพ เสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสอดคล้อง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งของสังคม ชุมชน ประเทศชาติ และนานาชาติ ตลอดจนการส่งเสริมบทบาททางวิชาการและวิชาชีพของสถาบันการศึกษาในการพัฒนาสังคมเรียนรู้และสังคมความรู้ โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549 : 42)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นทำให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของภาคใต้ที่มีเจตนารมณ์เพื่อการกระจายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของท้องถิ่นและเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาคนี้ให้ทั่วถึง การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยจึงต้องเป็นแหล่งวิชาการระดับสูงและมีการดำเนินงานที่สามารถชี้นำสังคมได้ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, กองแผนงาน, 2539 : 5)

ดังนั้นมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ ที่ชัดเจนเกี่ยวกับงานบริการวิชาการไว้ คือ การบริการวิชาการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับและเพื่อเป็นที่พึ่งแก่สังคมโดยกำหนดคน โยบายหลักคือ การผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการบริการวิชาการกับองค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ และ

นโยบายต่อเนื่องที่มหาวิทยาลัยต้องทำก็คือ การให้บริการทางวิชาการที่ยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตและตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม ของท้องถิ่นภาคใต้และประเทศ (มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์, กองแผนงาน, 2541 : 4) ซึ่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้เปิดโอกาสให้ทุกคณะในมหาวิทยาลัยที่มีศักยภาพสามารถดำเนินการเองได้ตามความพร้อมของหน่วยงาน

วิทยาลัยอิสลามศึกษาเป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ได้รับพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2532 ซึ่งกำหนดให้วิทยาลัยอิสลามศึกษาเป็นศูนย์กลางการศึกษา ค้นคว้า วิจัยด้านวิชาการและศิลปวิทยาการเกี่ยวกับอิสลามและบริการวิชาการแก่สังคม รวมทั้งผลิตกำลังคนทางด้านอิสลามศึกษาทั่วไปในทุกสาขา ซึ่งวิทยาลัยอิสลามศึกษาได้แบ่งโครงสร้างการบริหารงานออกเป็นสามหน่วยงานคือ สำนักงานเลขานุการ สำนักงานวิชาการและบริการชุมชน และภาควิชาอิสลามศึกษา ปัจจุบันวิทยาลัยอิสลามศึกษา ได้ทำหน้าที่ ผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม ศึกษาค้นคว้าวิจัยความรู้ใหม่ ๆ ให้บริการวิชาการแก่ชุมชน และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยวิทยาลัยได้ดำเนินการตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมตามศักยภาพและความพร้อม ซึ่งมีการพัฒนาเป็นลำดับ (วิทยาลัยอิสลามศึกษา, 2553 : 1)

เพราะฉะนั้นการบริการวิชาการแก่ชุมชนและกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นภารกิจหลักของวิทยาลัยอิสลามศึกษาในฐานะหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้มีการจัดตั้งสำนักงานวิชาการและบริการชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่นี้ โดยได้จัดให้มีการบริการวิชาการแก่ชุมชน ในด้านการวิจัย การผลิตเอกสารและตำรา ส่งเสริมและเผยแพร่หลักวิชาการอิสลาม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการจัดบริการข้อมูลข่าวสารแก่สังคม พัฒนารูปแบบ กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม

จากการดำเนินงานการบริการวิชาการแก่ชุมชนมานั้นวิทยาลัยอิสลามศึกษายังคงประสบปัญหาในการดำเนินงานอยู่ ซึ่งเห็นได้จากวิเคราะห์ตนเอง (SWOT Analysis) ในด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษา พบว่ามีจุดอ่อนดังนี้ คือ 1. วิทยาลัยอิสลามศึกษามีบุคลากรจำกัด และภาระงานสอนค่อนข้างมาก จึงไม่สามารถสนองความต้องการของชุมชนได้ 2. งานบริการวิชาการของวิทยาลัยอิสลามศึกษา ยังขาดกระบวนการ พัฒนาเชิงพาณิชย์ และ 3. กิจกรรม/โครงการในด้านการบริการวิชาการแก่ผู้ด้อยโอกาสยังมีน้อยอยู่ โดยมีอุปสรรคคือ 1. ข้อจำกัดในด้านบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรอย่างจำกัดและ 2. สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มีข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมบาง อย่าง (วิทยาลัยอิสลามศึกษา, 2552 : 103)

ดังนั้นวิทยาลัยอิสลามศึกษาไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวได้ และการดำเนินงานในรูปแบบเดิมยังไม่เพียงพอต่อการดำเนินการบริการวิชาการแก่ชุมชนได้อย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมและศึกษาการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้การบริการวิชาการแก่ชุมชนบรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและเกิดประโยชน์มากที่สุด ท่ามกลางสถานะการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

จากความเป็นมาและเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญของปัญหา และคิดว่าการศึกษาภาพอนาคตของการบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวโน้มการบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษาในทศวรรษหน้า โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ต่อวิทยาลัยอิสลามศึกษาในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจ และการจัดระบบการบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้มการบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษาในทศวรรษหน้า (2555 – 2564) ในขอบข่ายเนื้อหา 6 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงสร้างและการจัดองค์กร รูปแบบการบริการวิชาการแก่ชุมชน การบริหารงานบริการวิชาการแก่ชุมชน การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานวิชาการ

1.3 คำถามการวิจัย

แนวโน้มการบริการวิชาการของวิทยาลัยอิสลามศึกษา ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555 - 2564) ในขอบข่ายเนื้อหา 6 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงสร้างและการจัดองค์กร รูปแบบการบริการวิชาการแก่ชุมชน การบริหารงานบริการวิชาการแก่ชุมชน การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานวิชาการ ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นอย่างไร

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ผลของการวิจัยนี้ มีความสำคัญและก่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1.3.1 ทราบแนวโน้มการบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในทศวรรษหน้า ในขอบข่ายเนื้อหา 6 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงสร้างและการจัดองค์กร รูปแบบการบริการวิชาการแก่ชุมชน การบริหารงานบริการวิชาการแก่ชุมชน การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานวิชาการ ทั้งที่เป็นแนวโน้มที่สอดคล้องและไม่สอดคล้อง

1.3.2 เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สามารถนำไปใช้ในการบริหารงานด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

1.3.3 เป็นแนวทางและให้ความรู้สำหรับบุคคลที่สนใจจะศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาแนวโน้มการบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษา ในทศวรรษหน้า มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

ขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษาและใช้ในการสร้างแบบสัมภาษณ์และสอบถามได้มาจากการศึกษาเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1.4.1.1 วัตถุประสงค์

1.4.1.2 นโยบาย

1.4.1.3 โครงสร้างและการจัดองค์กร

1.4.1.4 รูปแบบการบริการวิชาการแก่ชุมชน

1.4.1.5 การบริหารงานบริการวิชาการแก่ชุมชน

1.4.1.6 การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานวิชาการ

1.4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 ท่าน ตามคุณสมบัติต่อไปนี้ คือ 1) ผู้บริหารและอดีตผู้บริหาร วิทยาลัยอิสลามศึกษา 2) ผู้มีความรู้และ

ประสบการณ์ในการบริการวิชาการแก่ชุมชน และ 3) ผู้มีตำแหน่งเกี่ยวกับการวางแผนการศึกษา มีความรู้ด้านงานวิจัยและการศึกษาอิสลาม

1.4.3 การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะในช่วง 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2555 – 2564)

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวโน้มการบริการวิชาการแก่ชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตตามการคาดการณ์และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญใน 10 ปีข้างหน้า เกี่ยวกับการดำเนินงานบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยอิสลามศึกษาในขอบข่ายเนื้อหา 6 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงสร้างและการจัดองค์กร รูปแบบการบริการวิชาการ การจัดระบบการบริหารงานบริการวิชาการแก่ชุมชน การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานวิชาการ

ทศวรรษหน้า หมายถึง รอบ 10 ปี ในการวิจัยนี้หมายถึงช่วงระยะเวลา 10 ปี คือ พ.ศ. 2555 - 2564

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง บุคคลที่มีความรอบรู้ มีความชำนาญ และประสบการณ์ในการบริการวิชาการ ตลอดจนมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายทางการบริการวิชาการของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

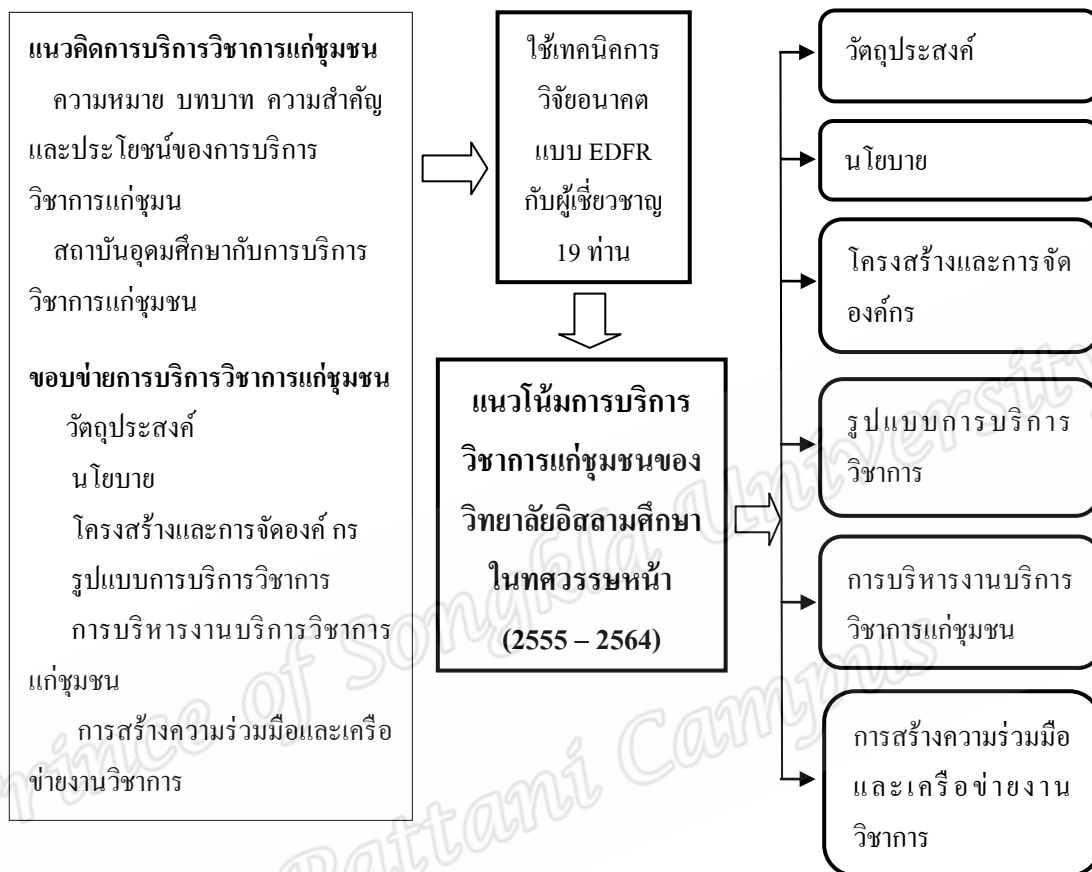
วิทยาลัยอิสลามศึกษา หมายถึง คณะวิชาหนึ่งที่สังกัดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เทคนิคการวิจัยแบบ **EDFR** (Ethnographic Delphi Future Research) หมายถึง เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเทคนิควิธีวิจัยที่ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน ได้พัฒนาขึ้น โดยผสมผสานระหว่างเทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Fesearch) และเทคนิคการวิจัยแบบ เดลฟาย (Delphi) เข้าด้วยกัน โดยสรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
2. สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่ 1) โดยผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบ การสัมภาษณ์ที่จะสนองตอบต่อจุดมุ่งหมาย เวลา งบประมาณ และสถานการณ์ของการวิจัยได้
3. วิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ มาวิเคราะห์ / สังเคราะห์ เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำ Delphi
4. สร้างเครื่องมือ
5. ทำ Delphi (EDFR รอบที่ 2,3)
6. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เป็นภาพอนาคต

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดการบริการวิชาการแก่ชุมชน ในด้านความหมาย บทบาท ความสำคัญและประโยชน์ของการบริการวิชาการแก่ชุมชน ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษากับการบริการวิชาการแก่ชุมชน โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 ท่าน ในขอบข่ายเนื้อหา 6 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ นโยบาย โครงสร้างและการจัดองค์กร รูปแบบการบริการวิชาการแก่ชุมชน การบริหารงานบริการวิชาการแก่ชุมชน และการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายงานวิชาการ เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ต่อวิทยาลัยอิสลามศึกษาในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจ และการจัดระบบการบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป